

Meta-Synthesis of Organizational Anti-Poverty Studies in Iran

Sedigheh Piri¹ | Niousha Salehpour²

1. Corresponding author, Department of Sociology, Faculty of Social Sciences, University of [Allameh Tabataba'i University](#), Tehran, Iran. E-mail: sedighe.piri@atu.ac.ir
2. Department of Sociology, Faculty of Social Sciences, University of [Allameh Tabataba'i University](#), Tehran, Iran. E-mail: nioushasalehpour1@gmail.com

Article Info	ABSTRACT
Article type: Research Article	Since the 1990s, the concepts of poverty, poverty alleviation, and governance have been more prominently featured in the documents of international organizations than other concepts. Similarly, poverty and poverty alleviation have been among the primary areas of organizational action in Iran following the Islamic Revolution. This article employs a meta-synthesis approach to investigate poverty-alleviating organizations and the obstacles they encounter in addressing poverty.
Article history: Received: 01 January 2025 Received in revised form: 25 January 2025 Accepted: 12 April 2025 Published online: 20 June 2025	The research's theoretical considerations concentrate on capability-based poverty alleviation and sustainable poverty reduction. The unit of analysis includes all articles, theses, dissertations, and organizational initiatives that are pertinent to the subject. Out of the 403 examined studies, 23 were chosen for this meta-synthesis in accordance with the criteria. The activities of a variety of organizations that are dedicated to poverty alleviation, their target populations, and their successful experiences in reducing poverty within these organizations are all detailed in this article. The following are the key extracted themes: the challenge of empowerment and educational programs, reductionist views of poverty and financial-physical limitations of organizations, lack of specialized human resources, absence of forward-looking and long-term visions, inefficient bureaucracy, organizational stagnation, organizational authoritarianism, and the lack of a comprehensive database and accurate indicators.
Keywords: Iran, Meta-Synthesis, Poverty-Alleviating Organizations, Sustainable Poverty Alleviation.	The recommendations the study are as follows: considering all dimensions of poverty and adopting a multidimensional perspective among organizations involved in poverty alleviation, strengthening specialized and poverty-aware human resources who have a deep understanding of the lives of the poor and global and local empowerment experiences, developing long-term and comprehensive poverty alleviation programs, fostering inter-organizational collaboration and dynamism among poverty-focused organizations, reducing bureaucracy and streamlining organizational structures, and, finally, ensuring real genuine participation and consultation with the poor.

Cite this article: Piri, S. & Salehpour, N. (2025). Meta-Synthesis of Organizational Anti-Poverty Studies in Iran. *Social Studies and Research in Iran*, 14(2):-239-262. <https://doi.org/10.22059/jisr.2025.387970.1573>

© Authors retain the copyright and full publishing rights

Publisher: University of Tehran Press.

DOI: <https://doi.org/10.22059/jisr.2025.387970.1573>

فرا ترکیب مطالعات فقرزدایی سازمانی در ایران

صدیقه پیری^۱ | نیوشا صالح پور^۲

۱. نویسنده مسئول، گروه جامعه‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران. رایانامه: sedighe.piri@atu.ac.ir

۲. گروه جامعه‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران. رایانامه: niushasalehpour1@gmail.com

اطلاعات مقاله	چکیده
نوع مقاله: مقاله پژوهشی	از دهه ۱۹۹۰ به بعد، موضوعات فقر، فقرزدایی و حکمرانی بیش از سایر مفاهیم در اسناد سازمان‌های جهانی اهمیت یافته است. به همین منوال، یکی از محورهای مهم حوزه عمل سازمانی در ایران بعد از انقلاب فقر و فقرزدایی است. مقاله حاضر با روش فرا ترکیب، سازمان‌های فقرزدا و چالش‌های پیش‌روی آن‌ها را در زمینه حل مسئله فقر مطالعه می‌کند.
تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۱۰/۱۲	ملاحظات نظری تحقیق معطوف به فقرزدایی قابلیت و فقرزدایی پایدار است. واحد مشاهده تمام مقالات، پایان‌نامه‌ها، رساله‌ها و طرح‌های سازمانی مرتبط با موضوع است. با توجه به ملاک‌ها، از ۴۰۳ پژوهش دیده‌شده ۲۳ مطالعه در فرا ترکیب حاضر انتخاب شدند.
تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۱۲/۶	در این مقاله، فعالیت‌های سازمان‌های مختلف برای فقرزدایی، گروه‌های هدف این سازمان‌ها و نیز تجارب موفق برای کاهش فقر در این سازمان‌ها توضیح داده شده است. توجه ویژه به گروه‌های به شدت آسیب‌پذیر، چالش توانمندسازی و برنامه‌های آموزشی، تقلیل‌گرایی فقر و محدودیت‌های مالی-فیزیکی سازمان، کمبود منابع انسانی متخصص، نبود چشم‌اندازهای آینده‌نگرانه و بلندمدت، بوروکراسی ناکارآمد، ناپویایی سازمانی، اقتدارگرایی سازمانی و نبود بانک اطلاعاتی جامع و شاخص‌سازی دقیق، از مهم‌ترین مضامین استخراج‌شده از مطالعات هستند.
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۱/۲۳	پیشنهادهای تحقیق توجه به تمام ابعاد فقر و چندبعدی دیدن فقر در سازمان‌های دخیل در فقرزدایی، تقویت نیروی انسانی متخصص و آگاه به مسئله فقر، زندگی فقرا و تجارب جهانی و داخلی توانمندسازی، تدوین برنامه‌های بلندمدت و جامع برای فقرزدایی، همکاری و پویایی بین‌سازمانی میان سازمان‌های درگیر در مسئله فقر، کاهش بوروکراسی و چابک‌سازی ساختار سازمانی و درنهایت جلب مشارکت و نظرخواهی واقعی از فقرا است.
تاریخ انتشار: ۱۴۰۴/۳/۳۰	
کلیدواژه‌ها:	
ایران، سازمان‌های فقرزدا،	
فرا ترکیب، فقرزدایی پایدار.	

استناد: پیری، صدیقه و صالح‌پور، نیوشا (۱۴۰۴). فرا ترکیب مطالعات فقرزدایی سازمانی در ایران. *مطالعات و تحقیقات اجتماعی در ایران*، ۱۴ (۲): ۲۳۹-۲۶۲.

<https://doi.org/10.22059/jisr.2025.387970.1573>

ناشر: مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران. © نویسندگان حق نشر و حقوق کامل انتشار را حفظ می‌کنند.

DOI: <https://doi.org/10.22059/jisr.2025.387970.1573>

۱. مقدمه

نظام متولی فقرزدایی در ایران، ساختاری پیچیده و چندبخشی دارد که مدیریت آن با سازمان‌های دولتی مانند وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی، نهادهای نیمه‌دولتی و حاکمیتی مانند کمیته امداد امام خمینی، سازمان بهزیستی، بنیاد مستضعفان، بنیاد ۱۵ خرداد، بنیاد برکت و مجموع برنامه‌های سازمان‌های مردم‌نهاد و کمک‌های خیریه‌ای و اوقاف است. در درون این ساختارهای سازمانی پیچیده رسمی و دولتی، ارزیابی اقدامات فقرزدایانه کار ساده‌ای نیست و تناقض‌های زیادی وجود دارد.

فقرزدایی نه صرفاً به‌عنوان یک ضرورت اخلاقی، بلکه با آثار و پیامدهایی که برای سلامت اجتماعی کل جامعه در پی دارد، مورد اهتمام بسیاری از کشورها، سازمان‌ها و مجامعی است که به نحوی با موضوع فقر و کم‌برخوردارگی گروه‌های هدف مواجه‌اند.

در سال‌های گذشته توجه بسیاری از پژوهشگران به حوزه فقر و فقرزدایی معطوف شده است. مطالعه علمی این پژوهش‌ها یکی از راه‌های کمک به فقرزدایی در ایران است. عدم پرداختن به مطالعات پیشین درمورد فقر و فقرزدایی می‌تواند به اتلاف منابع، کاهش اثربخشی برنامه‌ها و ازدست‌دادن فرصت‌های بهبود وضعیت فقر منجر شود. برای طراحی و اجرای برنامه‌های موفق فقرزدایی، ضروری است از دانش و تجربیات موجود استفاده شود و سیاست‌ها براساس شواهد و داده‌های معتبر طراحی شوند. در غیر این صورت فقرزدایی در جامعه پایدار نخواهد بود. نظر به مسئله‌مندی مسئله فقر در جامعه ایران، مقاله حاضر با اتخاذ روش فرا ترکیب و تجمیع مطالعات انجام‌شده، شواهد قوی‌تری درمورد وضعیت اثربخشی مداخلات مختلف فقرزدایی در ایران ارائه می‌دهد و به انسجام و هماهنگی بین مطالعات مختلف فقرزدایی سازمانی کمک می‌کند.

بررسی اقدامات سازمان‌های فقرزدا ما را قادر می‌سازد تا عواملی را که سبب رسوب فقر در جامعه و سازمان شده‌اند بهتر بشناسیم. یافته‌های مطالعه سازمان‌های فقرزدا می‌تواند در تدوین و ارتقای سیاست‌های عمومی فقرزدایی استفاده شود. بدین‌منظور سؤالات اصلی مقاله حاضر عبارت‌اند از: پس از پیروزی انقلاب اسلامی، سازمان‌ها چه برنامه‌ها و اقداماتی را در جهت مبارزه با فقر پیش گرفته‌اند؟ چه گروه‌هایی تحت پوشش سازمان‌های نام‌برده قرار گرفته‌اند؟ عملکرد سازمان‌های فقرزدا در ایران چگونه بوده است؟ این سازمان‌ها در مسیر فقرزدایی با چه چالش‌هایی مواجه بوده‌اند؟

۲. پیشینه پژوهش

در داخل و خارج از کشور، فراتحلیل‌هایی در حوزه فقر انجام شده است (مانند مطالعه پیری و همکاران، ۱۳۸۹؛ محمدی و همکاران، ۱۳۹۱؛ خراسانی و همکاران، ۱۳۹۹؛ پورترکارونی و شارع‌پور، ۱۳۹۹). فیروزی و همکاران (۱۴۰۰) با تحلیل ۶۹ مقاله در زمینه فقرزدایی در بازه زمانی ۱۳۸۴ تا ۱۳۹۹ به این نتیجه رسیدند که اولویت‌های فقرزدایی در مطالعات مورد بررسی روستاها با توجه به کشاورزی و زنان آسیب‌پذیر و سرپرست خانوار بوده‌اند.

جهان^۱ (۲۰۰۸) در فراتحلیل خود نشان داد به‌دنیا آمدن کودک در خانواده‌ای با پایگاه اقتصادی-اجتماعی ضعیف و مادری بی‌سواد خطر مرگ نوزاد در سال اول زندگی را بسیار افزایش می‌دهد. یافته‌های فرا ترکیب ادبی (۲۰۱۵) مشخص کرد خانواده‌های فقیر به‌ویژه مادران سرپرست خانوار کم‌درآمد، علی‌رغم نیاز مبرم به دلیل در دسترس نبودن و تداعی معانی منفی در ذهن آنان، تمایل کمتری به دریافت خدمات حمایتی رسمی در قالب کمک‌های مادی و معنوی دارند. همچنین به‌خاطر انزوای اجتماعی‌شان، دسترسی کمتری به

شبکه‌های حمایتی غیررسمی دارند. نوی و کریم^۱ (۲۰۱۶) ارتباط میان مخاطرات طبیعی و فقر را بررسی کردند. یافته‌های فراتحلیل ساستیو^۲ (۲۰۱۶) نشان داد اعتبارات مالی خرد از طریق افزایش درآمد و مصرف گروه‌های کم‌درآمد نقش مثبتی در کاهش فقر ایفا کرده است، اما با آن نمی‌توان تغییر عمده‌ای در بهبود وضعیت اقتصادی فقرا ایجاد کرد. سلیمان^۳ (۲۰۱۶) در فراترکیب خود دریافت برنامه‌های آموزشی بیشتر از برنامه‌های معیشتی و کمک‌های مالی بر بهبود وضعیت فقیرترین فقرا تأثیر می‌گذارد و از دو برنامه مذکور هزینه کمتری دارد. نتایج فراتحلیل آی اس تاینرد^۴ و همکاران (۲۰۱۸) مشخص کرد علی‌رغم تأثیرات مفید ولی کوچک مداخلات ترویج پس‌انداز در کاهش فقر نظیر افزایش هزینه‌ها و درآمد خانواده‌ها، بازدهی بالاتر از مشاغل خانوادگی و بهبود امنیت غذایی، این مداخلات اثر شایان توجهی بر دارایی، کیفیت مسکن، آموزش و بهداشت ایجاد نکرده است.

همان‌طور که توضیح داده شد، مطالعات مروری فقرپژوه عموماً در ایران بر تحقیقات کمی فقر متمرکز بوده‌اند و همگی به روش فراتحلیل صورت گرفته‌اند. فصل مشترک این پژوهش‌ها این است که توسط پژوهشگران حوزه اقتصاد و به روش اقتصادسنجی به انجام رسیده‌اند. در این مطالعات، محققان عوامل فقر را با مراجعه به آمارهای دولتی تجزیه و تحلیل می‌کنند یا از درجه اعداد، نقشه و جدول، فقر را می‌سنجند یا ارتباط آماری آن‌ها را به ما نشان می‌دهند. شاخص شناسایی فقرا در عمده این تحقیقات، مؤلفه‌های درآمدی و اقتصادی است. در کنار این مطالعات ارزشمند، در سال‌های اخیر استقبال پژوهشگران به پژوهش‌ها و مطالعات کیفی حوزه فقر و فقرزدایی رشد چشمگیری در کشور داشته است که حکایت از افزایش حساسیت‌ها به فقر در جامعه دارد. از این حیث مقاله حاضر اقدامات و برنامه‌ها، چالش‌های انواع گوناگون سازمان‌های فقرزدا در ایران را فارغ از ارتباط‌های آماری و روابط بین متغیرها بررسی می‌کند؛ بنابراین با توجه به مطالعات کیفی حوزه فقرزدایی گام کوچکی در جهت رفع خلأ برمی‌دارد.

۳. ملاحظات مفهومی

مقاله حاضر با توجه به هدف و روش آن نیازمند یک چارچوب مفهومی است که مفاهیم آن، پایه‌ای برای پردازش داده‌ها و یافته‌های تحقیق قلمداد می‌شود. برخی از مهم‌ترین مفاهیم نظری تحقیق در ادامه بیان می‌شود.

۳-۱. فقرزدایی پایدار

از دهه ۱۹۹۰، موضوعات «فقر»، «فقرزدایی»، «حکمرانی» و «پایداری» بیش از سایر مفاهیم در گفتمان توسعه و اسناد سازمان‌های جهانی اهمیت یافته‌اند. به بیان دقیق‌تر، از این زمان به بعد توسعه پایدار به مفهومی بلندپروازانه برای کاهش مسئله فقر در دنیا تبدیل شد. با برگزاری کنفرانس «محیط‌زیست و توسعه» در ریو در سال ۱۹۹۲، نمایندگان کشورهای جهان برای مقابله با چالش‌های جهانی فقر و بحران‌های زیست‌محیطی، برنامه‌ای تدوین و تصویب کردند که دولت‌های ملی را متعهد کرد تا دستور کار ۲۱ را اجرا کنند. در دستور کار ۲۱ آمده است همه انسان‌ها از جمله محرومان و فقرا در سطوح محلی، ملی، منطقه‌ای و جهانی باید در استفاده از ثروت‌ها و فرصت‌های برآمده از توسعه سهیم شوند (سازمان ملل، ۱۹۹۲؛ دستور کار، ۲۱)^۵. به همین منوال در دهه ۲۰۰۰ نیز موضوع کاهش فقر در قانون توجه سازمان‌های جهانی از جمله سازمان‌های ملل و بانک جهانی بود. گزارش توسعه جهانی ۲۰۰۰ و ۲۰۰۱ دیدگاهی چندبعدی از فقر ارائه

1. Noy & Karim
2. Sustiyu
3. Sulaiman
4. Tynnerd
5. UN, 1992, Agenda:21

کرد که در آن به افزایش دسترسی فقرا به فرصت‌ها و توانمندسازی برای رشد اقتصادی و کاهش فقر اهمیت زیادی داده شده است. در این گزارش بر نوعی «توانمندسازی و رشد اقتصادی» تأکید می‌شود که به سود اقشار فرودست باشد (نارایان^۱، ۲۰۰۲). هم‌زمان با بیستمین سالگرد اجلاس زمین در ریو^۲، در ژوئن ۲۰۱۲، در سند نهایی این کنفرانس جهانی، «کاهش فقر» یکی از سه موضوع اصلی بود که بر آن تمرکز شد. همسو با کنفرانس فوق، در سند اهداف توسعه هزاره، موضوع کاهش فقر به‌عنوان یکی از اهداف محوری آمده است. در دستور کار^۳ ۲۰۳۰ نیز همچنان با نگاهی جامع‌تر و قوی‌تر موضوع «ریشه‌کنی فقر» یکی از اصول هفده‌گانه توسعه است (سازمان ملل، ۲۰۱۵، دستور کار ۲۰۳۰). پایان‌بخشیدن به فقر یکی از آرمان‌های اصلی توسعه پایدار است؛ زیرا توسعه پایدار در صورتی دست‌یافتنی می‌شود که هیچ‌یک از اعضای جوامع دچار فقر نباشند (سازمان ملل متحد، ۱۹۹۲).

۲-۳. فقرزدایی قابلیت‌ی

اولین بار آمارتیا سن مفهوم قابلیت را در سال ۱۹۸۱ مطرح کرد. به باور سن، فقر کمبود درآمد نیست، بلکه بی‌بهرگی از قابلیت‌های فردی و اجتماعی است که شخص برای هدایت زندگی نیاز دارد و فقیر کسی است که حق انتخاب‌کردن و انتخاب‌شدن و برخورداری از امکان یک زندگی شرافتمندانه از وی سلب شده است. همچنین از دید وی، انسان‌ها برای دستیابی به عملکردهای گوناگونی که قادرند در زندگی داشته باشند، از سطوح بدوی بقا مثل تغذیه کافی و پیشگیری از ابتلا به بیماری و مرگ زودهنگام تا سطوح پیچیده‌تر نظیر عزت‌نفس و مشارکت در زندگی اجتماعی باید دارای قابلیت باشند. قابلیت‌های مورد نظر سن شامل دو دسته قابلیت‌های پایه مانند توانایی برطرف کردن نیازهای اساسی مانند تأمین خوراک، پوشاک، مسکن، بهداشت و آموزش و قابلیت‌های بنیادی نظیر امکان بهره‌مندی از فرصت‌های زندگی، استطاعت لازم به‌منظور مشارکت در زندگی اجتماعی، مقابله با بلایای طبیعی و بیماری‌ها می‌شود؛ بنابراین با توجه به مفهوم قابلیت، برنامه‌های فقرزدایی باید برنامه‌هایی بلندمدت و هدفمند باشد تا بتواند قابلیت‌های انسانی فقرا را افزایش دهد و آن‌ها را به حق خود برساند (محمودی و صمیمی‌فر، ۱۳۸۴؛ ابراهیمی، ۱۳۹۳؛ کامرومن، ۱۳۹۸).

۴. روش تحقیق

روش تحقیق فراترکیب است. واحد مشاهده این مطالعه تمام مقالات، پایان‌نامه‌ها، رساله‌ها و طرح‌های سازمانی مرتبط با سؤالات پژوهش در بازه زمانی ۱۳۵۷-۱۴۰۲ است. با جست‌وجوی کلیدواژه‌های فقر به‌علاوه سازمان، فقرزدایی، محرومیت‌زدایی، وزارت کار، تعاون و رفاه اجتماعی، سازمان تأمین اجتماعی، سازمان کمیته امداد امام خمینی، سازمان بهزیستی، بنیاد ۱۵ خرداد، بنیاد مستضعفان، بنیاد مسکن انقلاب اسلامی، بنیاد برکت، خیریه و سازمان مردم‌نهاد در پایگاه‌های اطلاعاتی پرتال جامع علوم انسانی، فقرپژوهی، ایران‌داک و وبگاه این سازمان‌ها به ۴۲۶ پژوهش دسترسی پیدا کردیم، ولی با مدنظر قراردادن ملاک‌هایی نظیر به‌کارگیری روش‌های کیفی و اسنادی، انطباق با سؤالات پژوهش، وجود متن کامل، عدم تعلق موضوعی به حوزه آسیب‌های اجتماعی، علمی‌بودن مقالات و نمایه‌شدن در پایگاه‌های معتبر و عدم تعلق مقالات به همایش‌ها، از این تعداد ۴۰۳ پژوهش حذف و ۲۳ مطالعه برای قرارگرفتن در فراترکیب انتخاب شدند که مشخصات آن‌ها در جدول ۱ قابل‌مشاهده است. برای تجزیه و تحلیل مطالعات انجام‌شده در باب فقرزدایی سازمانی از زمان پیروزی انقلاب اسلامی تاکنون، از کدگذاری استفاده شده است.

1. Narayan
2. Rio Conference
3. Agenda 21

جدول ۱. مشخصات تحقیقات مورد استفاده در فراترکیب

شماره	عنوان	حیطه موضوعی	نام نویسندگان	سال	منبع	رشته
۱	ادغام اجتماعی از طریق کار در سازمان‌های مسئول کاهش فقر شهر مشهد	معرفی انواع گوناگون خدمات کارآفرینی در نهادهای حمایتی مختلف	رضائی	۱۴۰۱	فصلنامه مطالعات راهبردی بسیج	جامعه‌شناسی
۲	اقدامات معاونت رفاه اجتماعی در مواجهه با کرونا	معرفی برنامه‌های اجراشده معاونت رفاه اجتماعی برای حمایت از خانواده‌های واقع در دهک اول درآمدی، مددجویان کمیته امداد امام خمینی و کودکان فقیر	دفتر مطالعات رفاه اجتماعی با همکاری دفتر اطلاعات رفاهی ایرانیان وزارت کار، تعاون و رفاه اجتماعی	۱۴۰۰	گزارش وزارت کار، تعاون و رفاه اجتماعی	-
۳	درآمدی بر سیاست‌ها و شاخص‌های رفاه اجتماعی و پیشنهادهایی برای برنامه هفتم توسعه	معرفی و ارزیابی انتقادی سیاست‌های حمایت از خانواده‌های نیازمند تحت پوشش نهادهای حمایتی در برنامه ششم توسعه	چگینی و همکاران	۱۴۰۰	گزارش وزارت کار، تعاون و رفاه اجتماعی	-
۴	بررسی جامعه‌شناختی کژکارکردهای سیاست‌های حمایتی با تأکید بر طرد اجتماعی	ارزیابی انتقادی سیاست‌های حمایتی کمیته امداد و بهزیستی در قبال زنان سرپرست خانوار	اعتمادی فرد و همکاران	۱۳۹۹	پژوهشنامه مددکاری اجتماعی	جامعه‌شناسی
۵	مطالعه کیفی نوع‌شناسی و عقلانیت حاکم بر سازمان‌های مردم‌نهاد (مورد مطالعه: محله هرندي در تهران)	ارزیابی انتقادی عملکرد سازمان‌های مردم‌نهاد فقرزدا در محله هرندي و بررسی چالش‌های درون‌سازمانی و برون‌سازمانی آنان	ویسی و عظیمی	۱۳۹۹	برنامه‌ریزی رفاه و توسعه اجتماعی	جامعه‌شناسی
۶	شناخت اثرات طرح سازمان‌دهی کودکان خیابانی در سایه چالش‌های آن	بررسی چالش‌های گوناگون طرح ساماندهی کودکان خیابانی سازمان بهزیستی برای توانمندسازی این کودکان و خانواده‌هایشان	سبزی خوشنامی و همکاران	۱۳۹۸	پژوهشنامه مددکاری اجتماعی	مددکاری اجتماعی
۷	آسیب‌شناسی تأمین مالی خرد اسلامی؛ مطالعه موردی: کمیته امداد امام خمینی استان اصفهان	معرفی و ارزیابی انتقادی حمایت‌های مالی و غیرمالی ارائه‌شده به مددجویان کمیته امداد در قالب طرح تأمین مالی خرد	عابدی	۱۳۹۸	پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه اصفهان	علوم اقتصادی

شماره	عنوان	حیطه موضوعی	نام نویسنده‌گان	سال	منبع	رشته
۸	موانع و محدودیت‌های موفقیت طرح‌های خودکفایی و کارآفرینی کمیته امداد امام خمینی؛ مورد: زنان سرپرست خانوار دهستان هرسم، شهرستان اسلام‌آباد غرب	ارزیابی انتقادی عملکرد کمیته امداد در اعمال سیاست خودکفاد کردن زنان سرپرست خانوار	جلیلیان و پاپزن	۱۳۹۸	فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی	توسعه روستایی
۹	برنامه‌های رفاهی برای تعدیل اثرات تحریم	معرفی سه برنامه معاونت رفاه برای توانمندسازی خانوارهای سالمند و زن سرپرست، خانوارهای روستایی و فاقد حمایت اجتماعی، مددجویان کمیته امداد و بهزیستی	ناظمی و همکاران	۱۳۹۷	فصلنامه تأمین اجتماعی	-
۱۰	بررسی سیاست‌گذاری‌های اجتماعی و عملکرد نهادهای حمایتی و بیمه‌ای در فقرزدایی در شهرستان خرم‌آباد	معرفی اقدامات فقرزدایانه سه سازمان تأمین اجتماعی، کمیته امداد، بهزیستی و ارزیابی انتقادی عملکرد آن‌ها در مبارزه با فقر	بیرانوند	۱۳۹۷	پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه شاهد	جامعه‌شناسی
۱۱	گذار از فقر: درک و تفسیر مددجویان خودکفا شده و کارگزاران کمیته امداد امام خمینی (ره) استان لرستان از خدمات کمیته امداد	ارزیابی انتقادی عملکرد کمیته امداد از منظر مددجویان خودکفا شده و کارگزاران سازمانی در حوزه خودکفایی	پرهام	۱۳۹۷	رساله دکتری دانشگاه تهران	جامعه‌شناسی
۱۲	نقش بسیج در محرومیت‌زدایی سکونتگاه‌های روستایی (مطالعه موردی: دهستان سرشیو- شهرستان مریوان)	معرفی اقدامات فقرزدایانه بسیج در روستاها	صالحی و زمانی	۱۳۹۷	جغرافیا و روابط انسانی	جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی
۱۳	واکاوی نقش خیریه‌ها در تولید و تداوم فقر زنانه	ارزیابی انتقادی عملکرد خیریه‌ها در زمینه فقرزدایی از زنان سرپرست خانوار	بهار و فروغی	۱۳۹۷	زن در توسعه و سیاست	مطالعات فرهنگی

شماره	عنوان	حیطه موضوعی	نام نویسندگان	سال	منبع	رشته
۱۴	نقش سازمان‌های مردم‌نهاد دین‌محور در فقرزدایی: رویکرد توانمندسازی	معرفی خدمات سازمان‌های مردم‌نهاد فقرزدا و ارزیابی انتقادی عملکرد آن‌ها	ابوالفضلیان	۱۳۹۶	پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه فردوسی مشهد	اقتصاد
۱۵	ساماندهی و مهار موفق تكدی گری در کلان‌شهرها؛ مطالعه موردی: مؤسسه خیریه حمایت از مستمندان تبریز	معرفی اقدامات فقرزدایانه خیریه حمایت از مستمندان	قناعت‌پیشه و همکاران	۱۳۹۵	دوفصلنامه جامعه‌شناسی اقتصادی و توسعه	علوم تربیتی
۱۶	ارزیابی مداخلات شهرداری در حمایت از سازمان‌های مردم‌نهاد فعال در حوزه کودکان کار خیابانی شهر تهران	ارزیابی انتقادی عملکرد شهرداری در حمایت از سازمان‌های مردم‌نهاد فعال در حوزه کودکان کار	صالحی بیدار	۱۳۹۴	پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه علامه طباطبائی	برنامه‌ریزی رفاه اجتماعی
۱۷	بررسی تجربه کودکان خیابانی از مداخلات سازمان‌های رفاهی	ارزیابی انتقادی عملکرد سازمان‌های فقرزدا دولتی و حاکمیتی از منظر کودکان خیابانی	میرزا بابایی	۱۳۹۳	پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه علامه طباطبائی	برنامه‌ریزی رفاه اجتماعی
۱۸	ایجاد ردیف امنیت غذایی در بودجه کشور، گام بلند وزارت کار، تعاون و رفاه اجتماعی در جهت بهبود تغذیه اقشار آسیب‌پذیر	معرفی برنامه امنیت غذایی معاونت رفاه اجتماعی برای حمایت از کودکان، مادران باردار، شیرده و سالمندان نیازمند	آراسته	۱۳۹۲	گزیده‌های آماری وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی	-
۱۹	ارزیابی کیفی عملکرد سازمان‌های بهزیستی و کمیته امداد در کاهش فقر زنان سرپرست خانوار شهر ساری	بررسی چالش‌های عملکردی سازمان بهزیستی و کمیته امداد در کاهش فقر زنان سرپرست خانوار	محمدرپور و همکاران	۱۳۹۱	فصلنامه رفاه اجتماعی	جامعه‌شناسی
۲۰	بررسی نقش سازمان‌های مردم‌نهاد در توسعه اجتماعی روستایی (مطالعه موردی: کانون فرهنگی بقیه‌الله روستای کوشک هزار، شهرستان سپیدان)	معرفی و بررسی پیامدهای خدمات کانون فرهنگی بقیه‌الله برای حمایت از خانواده‌ها و افراد نیازمند روستایی	ایمانی جاجرمی و همکاران	۱۳۹۱	تعاون و روستا	توسعه روستایی
۲۱	مسائل و مشکلات فقر در ایران	ارزیابی انتقادی عملکرد و برنامه‌های سازمان‌های فقرزدا دولتی و حاکمیتی در	زاهدی اصل و بساطیان	۱۳۹۰	برنامه‌ریزی رفاه و توسعه اجتماعی	برنامه‌ریزی رفاه اجتماعی

شماره	عنوان	حیطه موضوعی	نام نویسندگان	سال	منبع	رشته
		ایران				
۲۲	ارزیابی رویکرد و فعالیت‌های سازمان‌های غیردولتی مرتبط با سازمان بهزیستی شهر تهران در فقرزدایی	شناخت و ارزیابی انتقادی برنامه‌ها و عملکرد سازمان‌های مردم‌نهاد در فقرزدایی	طوسی	۱۳۸۹	پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه تهران	برنامه‌ریزی رفاه اجتماعی
۲۳	تلاشی بابرکت برای محرومیت‌زدایی و توانمندسازی اقتصادی و اجتماعی مناطق محروم کشور	معرفی اقدامات فقرزدایانه بنیاد برکت در روستاها	بنیاد برکت	-	گزارش بنیاد برکت	-

۵. یافته‌های تحقیق

۵-۱. اقدامات و فعالیت‌ها: اهتمام به رفع فقر مطلق در میان فقرا

در ایران پس از پیروزی انقلاب اسلامی، سازمان‌های وزارت کار، تعاون و رفاه اجتماعی، تأمین اجتماعی، شهرداری، کمیته امداد امام خمینی، بهزیستی، بسیج، بنیاد برکت، کارخانه‌ها و کارگاه‌های کارآفرینی اجتماعی، سازمان‌های مردم‌نهاد و خیریه‌ها درگیر فقرزدایی بوده‌اند.

یکی از اقدامات سازمان‌های فقرزدا برای کاهش فقر توزیع خوراک است؛ برای مثال براساس گزیده‌های آماری سال ۱۳۹۲ وزارت کار، تعاون و رفاه اجتماعی، از سال ۱۳۸۴ با هدف ایجاد امنیت غذایی برای اقشار آسیب‌پذیر، بسته‌های غذایی به ارزش ۵۰، ۷۷، ۸۰ و ۱۰۰ هزار تومانی در میان خانواده‌های نیازمند دارای کودک زیر شش سال، سالمند، معتادان بهبودیافته و زن سرپرست توزیع و به سالمندان واقع در مراکز نگهداری بهزیستی شیر و به روستا مهدهای سراسر کشور یک وعده غذای گرم ارائه شده است. برخی سازمان‌ها برای خانواده‌های دارای فرزندان بازمانده از تحصیل و زنان بی‌سرپرست، بدسرپرست یا با سرپرست ناتوان و بیمار که تحت پوشش آنان هستند، پوشاک تهیه کرده‌اند.

اقدام بعدی، توزیع پول و مستمری است که شاخص‌ترین فعالیت سازمان‌ها در زمینه کاهش فقر است. یکی دیگر از اقدامات فقرزدایانه، پرداخت تسهیلات به شکل وام به اقشار کم‌درآمد جامعه است؛ به این شکل که برای مثال وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی در سال ۱۳۹۹ به تمام خانواده‌های نیازمند سراسر کشور وام یک‌میلیون تومانی ارائه کرد یا کمیته امداد از سال ۱۳۹۱ تا سقف ۵۰ میلیون تومان به مددجویانش در سراسر کشور وام می‌دهد.

اقدام بعدی اشتغال‌زایی است؛ برای مثال کمیته امداد امام خمینی و سازمان بهزیستی از سال ۱۳۹۳ تا ۱۳۹۶ با اعطای وام‌های اشتغال‌زایی ۱۵ تا ۲۰ میلیونی، آموزش مهارت‌های شغلی و مشاوره شغلی به مددجویانش از اشتغال آنان حمایت کرده‌اند یا مؤسسات کارآفرینی اجتماعی در شهر مشهد از طریق راه‌اندازی خط تولید و ایجاد اشتغال مستقیم برای فقرا اقدام به توانمندسازی آنان می‌کنند. سازمان بسیج نیز از سال ۱۳۹۶ با انجام فعالیت‌های عمرانی نظیر ساخت، نوسازی و بهسازی مسکن، تعمیر و نوسازی مدارس، احداث خانه علم و زمین ورزشی، تعمیر و نوسازی مساجد روستایی و احداث منبع آب در روستاهای محروم دهستان سرشیو شهرستان مریوان در جهت محرومیت‌زدایی گام برداشته است.

افزون بر موارد بالا، سازمان‌ها برای کاهش فقر، فعالیت‌های اجتماعی هم انجام می‌دهند. در همین راستا، از یاری‌رساندن به مقوله ازدواج و تشکیل خانواده با اعطای کمک‌هزینه جهیزیه و سیسمونی یا اهدای جهیزیه و سیسمونی به صورت کالا و ارائه تسهیلات سربازی به فرزندان خانواده‌های تحت پوشش در طرح مددجویی کمیته امداد می‌توان به عنوان اقدامات اجتماعی یاد کرد. خدمات بهداشتی و درمانی یکی دیگر از اقدامات محرومیت‌زدایانه این سازمان‌ها است؛ برای مثال بنیاد برکت در سال‌های ۱۳۹۵ تا ۱۳۹۷ به ۲۰۰ هزار نفر از ایتم و ۶۰۰ هزار خانواده روستایی ساکن در مناطق محروم خدمات بیمه درمانی، آتش‌سوزی و حوادث ارائه کرد. به طور مختصر و به اقتضای محدودیت کلام، اقدامات سازمان‌های مورد مطالعه برای رفع فقر نشان داده شده است.

جدول ۲. اقدامات سازمانی

نام اقدام	وزارت کار و تعاون	تأمین اجتماعی	شهرداری	کمیته امداد	بهزیستی	بنسج	بنیاد برکت	کارگاه‌های کارآفرینی	سازمان‌های مردم‌نهاد	خبریه
توزیع خوراک	✓	×	×	×	×	×	×	×	✓	×
تأمین نیازهای اولیه	×	✓	×	✓	×	×	×	×	✓	✓
توزیع پول و مستمری	✓	✓	×	✓	×	×	×	×	✓	✓
پرداخت تسهیلات	✓	✓	×	✓	×	×	×	×	✓	×
اشتغال‌زایی	×	×	✓	✓	✓	×	✓	✓	✓	✓
عمرانی	×	×	×	×	×	✓	✓	×	×	×
اجتماعی	×	×	×	✓	×	×	×	×	✓	×
آموزشی	×	×	×	✓	×	×	×	×	✓	×
بهداشتی و درمانی	✓	×	×	×	✓	×	✓	×	✓	×
مشاوره‌ای	×	×	×	✓	×	×	×	×	✓	×

۲-۵. توجه ویژه به گروه‌های به شدت آسیب‌پذیر

چمبرز (۱۳۷۷) آسیب‌پذیری را نداشتن پیلۀ حفاظتی در زندگی تعریف می‌کند. کاهش آسیب‌پذیری از شوک‌های اقتصادی، بلایای طبیعی، نداشتن تندرستی، ناتوانی و از کارافتادگی از عناصر اصلی افزایش رفاه هستند (بانک جهانی ۲۰۰۰ به نقل از صانعی و راغفر، ۱۳۸۹)؛ بنابراین به نظر می‌رسد توجه به این گروه‌ها از اقدامات بنیادی سازمان‌های فقرزدایی باشد. علی‌رغم اینکه تمام سازمان‌های فقرزدا در ایران بر ارائه خدمات به خانواده‌ها و به تبع آن اقشار مختلف جنسی، گروه‌های مختلف و... تأکید می‌کنند، بهره‌گیرندگان اصلی خدمات آنان زنان^۱ به‌ویژه زنان سرپرست خانوار، کودکان و سالمندان هستند. همچنین اغلب سازمان‌های فقرزدای دولتی و حاکمیتی در اقدامات فقرزدایانه خویش به گروه‌های مذکور در سراسر کشور توجه دارند؛ درحالی‌که این سازمان‌ها در اقداماتشان التفات اندکی به مردان بیکار ساکن در مناطق مهاجرنشین داشته‌اند.

۱. شایان ذکر است که در برخی سازمان‌ها مانند بهزیستی، تعداد مددجویان مرد تحت پوشش در کشور (۳،۲۷۹،۵۱۴ نفر) بیشتر از زنان (۳،۲۵۱،۷۸۱ نفر) است (سالنامه آماری بهزیستی ۱۴۰۲). باین حال یافته‌های تحقیق حاضر براساس مطالعات پیشین و عموم سازمان‌های متولی رفع فقر است.

برخلاف دیگر سازمان‌های فقرزدا که گروه هدف آن‌ها اقشار آسیب‌پذیر در سراسر کشور است، گروه هدف اقدامات فقرزدایانه بسیج و شهرداری فقرای ساکن در شهر مشهد و روستاهای دهستان سرشیو شهرستان مریوان هستند. در همین راستا، کارگاه‌های کارآفرینی، سازمان‌های مردم‌نهاد و خیریه‌ها به گروه‌های هدف در یک شهر خاص (تهران، مشهد، اصفهان و تبریز) یا یک منطقه خاص (روستای کوشک هزار، در شهرستان سپیدان) خدمات‌رسانی کرده‌اند.

جدول ۳. گروه‌ها و شهرهای هدف سازمان‌های فقرزدا

نام سازمان	وزارت کار و تعاون	تأمین اجتماعی	شهرداری	کمیتۀ امداد	بهبودی	بسیج	بنیاد برکت	کارگاه‌های کارآفرینی، سازمان‌های مردم‌نهاد	خیریه
کودکان	✓	×	×	✓	✓	✓	✓	×	×
سالمندان	✓	×	×	✓	✓	×	×	×	×
خانواده‌های فقیر	✓	×	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
زنان سرپرست خانوار	✓	✓	×	✓	✓	×	×	×	✓
مردان سرپرست خانوار	×	×	×	✓	×	×	×	×	×
ازکارافتادگان	✓	✓	×	✓	✓	×	×	×	×
معلولان	×	✓	×	×	✓	×	×	×	×
روستاییان	×	✓	×	✓	×	✓	✓	×	×
عشایر	×	✓	×	✓	×	×	×	×	×
بیکاران	×	✓	×	×	×	×	×	×	×
جوانان	×	×	×	✓	×	×	×	×	×
سراسر کشور	✓	✓	×	✓	✓	×	✓	×	×
تهران	×	×	×	×	×	×	×	×	×
مشهد	×	×	✓	×	×	×	×	✓	✓
تبریز	×	×	×	×	×	×	×	×	✓
اصفهان	×	×	×	×	×	×	×	×	✓
روستای کوشک هزار، شهرستان سپیدان	×	×	×	×	×	×	×	✓	×
دهستان سرشیو شهرستان مریوان	×	×	×	×	×	✓	×	×	×

منبع: یافته‌های تحقیق

۳-۵. توانمندسازی و برنامه‌های آموزشی: چالش‌ها و انتقادات

یکی از مشکلات گریبان‌گیر سازمان‌های فقرزدا در ایران، ضعف اجرای پروژه توانمندسازی است. مطالعات نشان می‌دهد سازمان‌ها بیشتر به بقای مددجویان خویش و رفع فقر مطلق می‌پردازند تا پیگیری شکوفایی استعدادهای آنان. توانمندسازی برای برخی سازمان‌ها مترادف با آموزش‌های فنی و حرفه‌ای است. این در حالی است که نداشتن دانش تخصصی و مهارت خلاقانه در کارکنان از یک طرف و عدم برگزاری دوره‌های آموزشی و مهارت‌افزایی بلندمدت با در نظر گرفتن پتانسیل‌ها و شرایط هر فرد و تناسب نداشتن دوره‌های آموزشی با بازار کار و مشاغل نوین مثل مشاغل اینترنتی سبب می‌شود مددجویان نتوانند به بازار کار متصل شوند و به

استقلال مالی برسند. همچنین آموزش‌ها عموماً حاوی تفکرات کلیشه‌ای است. در نتیجه نمی‌تواند تغییر چشمگیری در وضعیت گروه‌های فقیر ایجاد کند. برخی سازمان‌ها مدعی توانمندسازی زنان سرپرست خانوار به‌عنوان یکی از آسیب‌پذیرترین اقشار ضعیف جامعه‌اند، ولی یافته‌ها نشان می‌دهد در این زمینه موفقیت چندانی حاصل نشده است؛ چرا که توانمندسازی زنان مستلزم اعطای سرمایه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و حقوقی به این زنان و به‌طور کلی فرودستان است که خودبه‌خود فاقد آن هستند. توانمندسازی نیز نیازمند اعتماد به قابلیت‌های آنان و محور قراردادن حل مسئله فقر است. برخی از مضامین مرتبط با این چالش در جدول ۴ نشان داده شده است.

جدول ۴. مقوله‌های تشکیل‌دهنده «چالش توانمندسازی و برنامه‌های آموزشی»

مقاله‌های مرتبط	مقوله‌های تشکیل‌دهنده چالش توانمندسازی و آموزش
جلیلیان و پاپزن (۱۳۹۸)	عدم استفاده از تجربه مددجویان خودکفا شده
پرهام (۱۳۹۷)	محدودیت آموزش‌ها و عدم تنوع در مهارت‌ها
چهرمی و رمضانی (۱۴۰۲)	عدم اتخاذ رویکرد جامع در توانمندسازی
جلیلیان و پاپزن (۱۳۹۸)	ضعف محتوای علمی
بیرانوند (۱۳۹۷)	عدم پرداخت تسهیلات به مشاغل اینترنتی
محمدپور و همکاران (۱۳۹۱)	نبود کفایت خدمات مشاوره‌ای و فنی و مهارت‌آموزی
جلیلیان و پاپزن (۱۳۹۸)	نبود تناسب میان آموزش‌های فنی و حرفه‌ای کمیته امداد با بازار کار
بهار و فروغی (۱۳۹۷)	نادیده‌گرفتن تفاوت‌های فردی و عاملیت مددجویان
پرهام (۱۳۹۷)	پرداخت‌نشدن کمک‌هزینه آموزش و کارورزی برای داشتن شغلی مناسب با درآمد تأمین معیشت حداقلی
پرهام (۱۳۹۷)	توجه صرف به مدیریت فقرا و زنده نگه‌داشتن آنان به‌جای مبارزه واقعی با فقر و ریشه‌کنی آن
اعتمادی‌فرد و همکاران (۱۳۹۹)	ایجاد وابستگی و اعتیاد مزمن به حمایت‌ها
بیرانوند (۱۳۹۷)	غلبه نگاه حمایتی به‌جای رویکرد قابلیت‌ی
طوسی (۱۳۸۹)	اتخاذ سیاست مسکن مقطعی توزیع نقدی و غیرنقدی کالا و اجناس بین فقرا
طوسی (۱۳۸۹)	اعطای ماهی، نه فراهم کردن قلاب ماهیگیری و آموزش چگونگی استفاده از آن
طوسی (۱۳۸۹)	توجه صرف به مدیریت فقرا و زنده نگه‌داشتن آنان به‌جای مبارزه واقعی با فقر و ریشه‌کنی آن
ویسی و عظیمی (۱۳۹۹)	ضعف کارکرد یادگیری سمن‌ها
ویسی و عظیمی (۱۳۹۹)	آموزش مبتنی بر کلیشه‌ها و نادیده‌گرفتن یادگیری مسئله‌محور، انتقادی و مناسب با وضعیت اشخاص و آموزش کارهای یدی برای کودکان فقیر
ویسی و عظیمی (۱۳۹۹)	توانمندسازی اقتصادی ناقص و عدم اتصال فقرا به بازار کار
ویسی و عظیمی (۱۳۹۹)	تأکید بیشتر بر توانمندسازی زنان
بیرانوند (۱۳۹۷)	تعریف محدود مدیران سمن از توانمندسازی و مترادف قراردادن آن با آموزش فنی و حرفه‌ای

۴-۵. تقلیل گرایی فقر و محدودیت‌های مالی-فیزیکی سازمان

نقد دیگر این است که سازمان‌ها پدیده پیچیده و چندبعدی فقر را عموماً به بعد اقتصادی آن تقلیل می‌دهند و سایر ابعاد و ساحت‌های فقر را نادیده می‌گیرند. این دیدگاه سبب می‌شود به‌جای برنامه‌ریزی برای نیازهای اساسی و بنیادین طبقات فرودست مانند آموزش، اشتغال و مسکن که می‌تواند زمینه را برای توانمندسازی آنان و کاهش فقر به‌صورت پایدار فراهم کند، به پرداخت‌های نقدی در قالب مستمری و وام‌های قرض‌الحسنه روی بیاورند که به‌دلیل ناچیزبودن، نه‌تنها امکان خودکفایی را برای فقرا به‌وجود نمی‌آورد، بلکه عامل

مهم ماندگاری آن‌ها در چرخه حمایتی است. همچنین یافته‌ها نشان می‌دهد عدم اختصاص اعتبارات مالی لازم برای طرح‌های فقرزدایانه و عدم حمایت از مددجویان در اوایل خودکفایی سبب می‌شود مددجویان انگیزه کافی برای خودکفایی را نداشته باشند.

جدول ۵. مقوله‌های تشکیل‌دهنده «تقلیل‌گرایی فقر و محدودیت‌های مالی»

مقاله‌های مرتبط	مقوله‌های تشکیل‌دهنده تقلیل‌گرایی و محدودیت‌های مالی
دفتر مطالعات رفاه اجتماعی (۱۴۰۰)	بودجه محدود
(بنیاد برکت)	عدم استفاده از اعتبارات تخصیصی برای طرح‌های تأییدشده
پرهم (۱۳۹۷)	نبود مشوق‌های مالی اساس
صالحی و زمانی (۱۳۹۷)	ناچیزبودن مستمری‌ها و تسهیلات
بیرانوند (۱۳۹۷)	عدم پرداخت مستمری به مددجویان تا زمان خودکفایی
جلیلیان و پاپ‌زن (۱۳۹۸)	نادیده‌گرفتن فرودستان و مشکلات زندگی آن‌ها
محمدپور و همکاران (۱۳۹۸)	نداشتن شناخت درست از پدیده فقر و ناکارآمدی در برنامه‌ریزی برای کاهش آن
آراسته (۱۳۹۲)	رویکرد کمی و درآمدی به فقر و تلاش بیشتر در راستای رفع فقر اقتصادی
عابدی (۱۳۹۸)	نادیده‌گرفتن سایر انواع فقر و نیازهای معنوی افراد مانند داشتن شغل ثابت و مسکن مناسب
ویسی و عظیمی (۱۳۹۹)	خیریه‌ای‌شدن سمن‌ها و توقع از حامیان مالی برای رفع حوائج آن‌ها

۵-۵. کمبود منابع انسانی متخصص فقر در سازمان

یکی از ارکان اساسی هر سازمانی منابع انسانی متخصص و پویا و مدیریت این منابع است. نیروی انسانی‌ای که دارای تحصیلات دانشگاهی مرتبط باشد و بتواند به شکلی مطلوب برای برنامه‌های گوناگون فقر و توانمندی این سازمان‌ها امکان‌سنجی انجام دهد، به قدر کفایت وجود ندارد. از طرف دیگر، با توجه به گسترش فقر در جامعه و افزایش مراجعه‌کنندگان، خود این سازمان‌ها نیز به دنبال افزایش نیروی انسانی و ارتقای کمی و کیفی آن نیستند. همین امر موجب ایجاد خطا در برنامه‌ریزی‌های این سازمان‌ها و کاهش اثر طرح‌های فقرستیزانه آنان می‌شود.

جدول ۶. مقوله‌های تشکیل‌دهنده «کمبود منابع انسانی متخصص»

مقاله‌های مرتبط	مقوله‌های تشکیل‌دهنده فقدان نیروی متخصص
چگینی و همکاران (۱۴۰۰)	عدم استفاده از مجریان متخصص
آراسته (۱۳۹۲)	نیروی انسانی ناکافی و غیرمتخصص
صالحی بیدار (۱۳۹۴)	تخصص ناکافی کارشناسان و بروز خطا در میزان تسهیلات و امکان‌سنجی طرح‌ها
میرزابابایی (۱۳۹۳)	نبود دانش تخصصی در زمینه طرح مورد نظر
سبزی خوشنمایی و همکاران (۱۳۹۸)	نبود امکانات و فضای کافی برای ارائه هم‌زمان خدمات گوناگون

۵-۶. فقدان چشم‌اندازهای آینده‌نگرانه و بلندمدت

نگاهی که بر عموم سازمان‌های فقرزدا غلبه دارد، مداخلات سریع و پانسمان‌گونه بر فقر است. طبق این نگاه، فقرزدایی فرایندی کوتاه‌مدت است. راه مبارزه با فقر اقداماتی مثل توزیع نقدی و غیرنقدی کالا است و احتمالاً بدون داشتن یک برنامه جامع و سیاست‌گذاری‌های بلندمدت می‌توان فقر را کاهش داد. همین باورها سبب می‌شود این سازمان‌ها فقط به نجات مددجویان از فقر شدید توجه کنند که به نوبه خود ارزشمند است، ولی صرف این نگاه آنان را در راه مبارزه با فقر دچار آشفتگی می‌سازد. عدم اهتمام لازم به برنامه‌ای برای آموزش و اشتغال جوانان حکایت از ضعف توجه به اقدامات بلندمدت و پایدار برای رفع فقر است. همچنین این سازمان‌ها به تفاوت‌های موجود در شرایط جامعه هدف توجه زیادی ندارند.

جدول ۷. مقوله‌های تشکیل‌دهنده «نبود چشم‌اندازهای آینده‌نگرانه و بلندمدت»

مقوله‌های تشکیل‌دهنده فقدان چشم‌اندازهای آینده‌نگرانه و بلندمدت	مقالات مرتبط
کوتاه‌مدت بودن دوران حمایتی	سبزی خوشنما و همکاران (۱۳۹۸)
اقدامات مقطعی، سیاسی و شعاری	پرهام (۱۳۹۷)
نشانه‌نگرفتن علل ریشه‌ای فقر	زاهدی اصل و بساطیان (۱۳۹۰)
غلبه مداخلات پانسمان مشکلات به جای درمان	سبزی خوشنما و همکاران (۱۳۹۸)
اولویت‌بخشی به حمایت‌های مالی حداقلی به جای بستر و زمینه خودکفایی	ناظمی و همکاران (۱۳۹۷)
انتخاب راهبردهای نامناسب	عابدی (۱۳۹۸)
انتخاب طرح نامناسب با شرایط فرد	جلیلیان و پاپ‌زن (۱۳۹۸)
نداشتن طبقه‌بندی استاندارد برنامه‌ها و فعالیت‌ها	پرهام (۱۳۹۷)
نبود سیاست‌گذاری‌های جامع و برنامه بلندمدت	بیرانوند (۱۳۹۷)
پیچیدگی مختصات مسئله کودکان خیابانی فراتر از طرح	سبزی خوشنما و همکاران (۱۳۹۸)
عدم موفقیت در رساندن صدای گروه‌های در حاشیه، حل تنازعات قومی و ایجاد سرمایه برون‌گروهی	ویسی و عظیمی (۱۳۹۹)
کم‌توجهی و نداشتن برنامه‌ریزی برای آموزش و اشتغال جوانان به‌ویژه مردان جوان و مهاجران به‌ویژه مردان مهاجر	ویسی و عظیمی (۱۳۹۹)

۵-۷. بوروکراسی‌های ناکارآمد

یکی دیگر از معضلات سازمان‌های فقرزدا در ایران به‌ویژه سازمان‌های دولتی و حاکمیتی مسائل اداری است. به این معنا که سازمان‌های نام‌برده با نهادها و افراد مجری طرح‌های مثلاً اشتغال‌زا، قرارداد رسمی و شفاف نمی‌بندند. همچنین مسائل سیاسی به نحوی بر تصمیم‌گیری مدیران این سازمان‌ها تأثیر می‌گذارد. از طرف دیگر، گسترش دستگاه اداری در این سازمان‌ها سبب می‌شود مسئولان، فقر را یک امر ذاتی و فقرا را به چشم ارباب‌رجوع عادی در نظر بگیرند؛ درحالی‌که فقرا به‌خاطر تعلق پایگاه اقتصادی و اجتماعی و ناتوانی از تأمین نیازهای اولیه، قدرت انجام امور اداری ساده را هم ندارند و در برابر دستگاه‌های عریض و طویل سازمان احساس ناتوانی و بی‌قدرتی می‌کنند. افزون بر این، بوروکراسی گسترده امکان اخذ تصمیم‌های کارشناسانه مبتنی بر نیازهای مهم را از این سازمان‌ها سلب می‌کند و آن‌ها را به سمت اقدامات نمایشی و سرمایه‌گذاری‌های غیراقتصادی در پروژه‌های ناکارآمد سوق می‌دهد. در کنار این‌ها، در این سازمان‌ها مکانیسم دقیق و شفاف برای نظارت، پایش و ارزشیابی طرح‌ها و برنامه‌ها وجود ندارد و میزان و علل کامیابی یا شکست آن مورد بحث قرار نمی‌گیرد که خود عاملی تعیین‌کننده در ناتوانی این سازمان‌ها در کاهش فقر است.

جدول ۸. مقوله‌های تشکیل‌دهنده «ناکارآمدی بوروکراسی»

مقاله‌های مرتبط	مقوله‌های تشکیل‌دهنده بوروکراسی‌های ناکارآمد فقرزدایانه
جلیلیان و پاپزن (۱۳۹۸)	عدم عقد قرارداد با نهادهای و عوامل مجری در زمینه طرح‌های اجرایشده
جلیلیان و پاپزن (۱۳۹۸)	نبود رسیدگی و نظارت مستمر بر طرح‌های اجرایشده و بازپرداخت وام به‌صورت ماهانه
پرهام (۱۳۹۷)	ابهام و غیرقابل‌اعتمادبودن مفاهیم مورد استفاده مدیران کمیته امداد
محمدپور و همکاران (۱۳۹۱)	خدمت‌رسانی حداقلی و ناقص
بیرانوند (۱۳۹۷)	گسترش بوروکراسی
پرهام (۱۳۹۷)	انعطاف‌ناپذیری اداری
صالحی بیدار (۱۳۹۴)	تصمیمات غیرکارشناسی
بیرانوند (۱۳۹۷)	تمرکز بر نیازهای جزئی
پرهام (۱۳۹۷)	اقدامات نمایشی
عابدی (۱۳۹۸)	ارجحیت حفظ پست و مقام بر فهم واقعیت‌های زندگی فقرا
بیرانوند (۱۳۹۷)	ذاتی‌انگاشتن فقر
اعتمادی‌فرد (۱۳۹۹)	نگاه ابزاری و از بالا به پایین به فقرا
طوسی (۱۳۸۹)	فساد اداری
طوسی (۱۳۸۹)	مشارکت‌ندادن جامعه هدف در تصمیم‌گیری‌ها و برنامه‌ریزی‌ها

۸-۵. اقتدارگرایی سازمانی

یکی از مشکلات سازمان‌های فقرزدا در ایران، نگاه‌های از بالا به پایین به فقرا و بی‌توجهی به خواسته‌ها و نظرات آنان در برنامه‌ریزی‌ها و چگونگی نحوه ارائه خدمات است که درخصوص زنان شدیدتر از مردان است. سازمان‌های اقتدارگرا همان‌هایی هستند که فرودستان برای امرارمعاش و ارائه خدمات به آن‌ها وابسته هستند. فرودستان به سبب همین وابستگی عزت‌نفس و شأنیت خود را از کف می‌دهند و به انسان‌هایی کم‌توان تبدیل می‌شوند. اعتماد، مشارکت، اتحاد، مراقبت، دلسوزی، احترام متقابل و پیگیری امور گروه‌های هدف ویژگی‌هایی است که می‌تواند فاصله اجتماعی سازمان را با مددجویانش کاهش دهد.

جدول ۹. مقوله‌های تشکیل‌دهنده «اقتدارگرایی سازمانی»

مقاله‌های مرتبط	مقوله‌های تشکیل‌دهنده اقتدارگرایی سازمانی
بهراری و فروغی (۱۳۹۷)	تفکیک جنسیتی محیط کار
محمدپور و همکاران (۱۳۹۱)	تعریف مشاغل جدید براساس نقش‌های زنانه‌شده در جامعه
بهراری و فروغی (۱۳۹۷)	منفعل انگاری اقتصادی زنان در نظام معیشتی خانوار
بهراری و فروغی (۱۳۹۷)	جنس دوم دانستن زنان
اعتمادی‌فرد و همکاران (۱۳۹۹)	عدم برخورداری از مزایا در قبال مردان
بهراری و فروغی (۱۳۹۷)	احساس قیومت بر زنان و درخواست ازدواج موقت یا صیغه
محمدپور و همکاران (۱۳۹۱)	بی‌توجهی به نظرات زنان در اعطای تسهیلات و کمک‌ها امور خیریه‌ای
ویسی و عظیمی (۱۳۹۹)	عدم شفافیت مالی
ویسی و عظیمی (۱۳۹۹)	متم‌شدن به پولشویی

۹-۵. ناپویایی سازمانی

مسئله دیگر، موازی‌کاری سازمانی در زمینه فقرزدایی است؛ موفقیت در فقرزدایی نیازمند برقراری هم‌افزایی و مشارکت بین‌سازمانی است. مطالعات نشان می‌دهد سند و دستورالعمل مدونی که با ذکر مسئولیت‌ها و اختیارات هریک از این سازمان‌ها راه را برای همکاری فراسازمانی میان آنان فراهم کند، موجود نیست. در عمل نیز این سازمان‌ها به شکل جزیره‌ای و دور از یکدیگر، اقداماتی را انجام می‌دهند. برخی سازمان‌های فقرزدا با دیگری (عموماً سازمان‌های مردم‌نهاد) وارد گفتگو نمی‌شوند و مشارکت این سازمان‌ها در تصمیم‌گیری‌ها و سیاست‌گذاری‌های برای فقرزدایی، همه‌جانبه و پایدار نیست. این در حالی است که در سال‌های گذشته بر لزوم مردمی‌کردن اقتصاد و فقرزدایی تأکید زیادی شده است. درنهایت، همین امر به ناهماهنگی‌های گسترده و کم‌توانی برنامه‌های فقرزدایانه در ایجاد تأثیر مشخصی بر زندگی اقشار فرودست علی‌رغم صرف بودجه، زمان و نیروی انسانی منجر می‌شود.

جدول ۱۰. مقوله‌های تشکیل‌دهنده «ناپویایی سازمانی»

مقاله‌های مرتبط	مقوله‌های تشکیل‌دهنده ناپویایی سازمانی
پرهام (۱۳۹۹)	نبود همکاری فراسازمانی
صالحی بیدار (۱۳۹۴)	نبود روند قانونی یا رعایت‌نشدن قانون در شهرداری
صالحی بیدار (۱۳۹۴)	سلیقه‌ای برخوردکردن شهرداری با سمن‌ها
ویسی و عظیمی (۱۳۹۹)	دخالت‌ندادن سمن‌ها در تصمیم‌گیری‌ها و سیاست‌گذاری‌ها
ویسی و عظیمی (۱۳۹۹)	حمایت از سمن‌های همسو با سیاست‌های شهرداری
زاهدی اصل و بساطیان (۱۳۹۰)	دعوت شهرداری از سمن‌ها فقط برای عملیاتی‌کردن طرح‌ها و برنامه‌های تدوین‌شده
اعتمادی‌فرد و همکاران (۱۳۹۹)	گفتگو نکردن سمن‌ها با ساختارهای قدرت
محمدپور و همکاران (۱۳۹۱)	نبود زیرساخت‌های مدنی در حوزه گفتگو میان سمن‌ها و نهادهای رسمی سیاسی
چگینی و همکاران (۱۴۰۰)	تعدد سازمان‌های متولی امور سمن‌ها
پرهام (۱۳۹۷)	موازی‌کاری نهادها
بیرانوند (۱۳۹۷)	تداخل و هم‌پوشانی وظایف بازیگران سیاستی و ناهماهنگی بین‌سازمانی بعد از ادغام وزارت رفاه با دو وزارتخانه دیگر
اعتمادی‌فرد و همکاران (۱۳۹۹)	عدم تعامل شورای رفاه و تأمین اجتماعی با شوراهای فرابخشی دیگر

۱۰-۵. نبود بانک اطلاعاتی جامع و ضعف شاخص‌سازی دقیق

یکی از معضلات سازمان‌های فقرزدا در ایران این است که در اسناد هیچ‌یک از این سازمان‌ها، شاخص‌های عینی و شفافی برای مفاهیم انتزاعی فقر، فقیر و فقرزدایی دیده نمی‌شود. همین امر سبب می‌شود این سازمان‌ها از درک پیچیدگی ایجاد تغییر در زندگی مددجویانشان به دلیل خوگرقتن به فرهنگ یا همان الگوی رفتاری مختص به جامعه فقیر عاجز بمانند و اقداماتی را انجام دهند که درنهایت به فقرزدایی پایدار منجر نمی‌شود. از طرف دیگر، نبود تعریف مشخص و استاندارد از مفاهیم مذکور موجب می‌شود این سازمان‌ها در شناسایی جامعه هدف با مشکلات عدیده‌ای مواجه شوند و نتوانند بانک اطلاعاتی جامعی از ذی‌نفعانشان تهیه کنند. این شرایط موجب می‌شود درحالی‌که برخی از فقیرترین افراد جامعه از حمایت هیچ‌یک از سازمان‌های فقرزدا برخوردار نیستند، افراد سودجو بتوانند هم‌زمان از چندین سازمان حمایتی خدمات دریافت کنند.

جدول ۱۱. مقوله‌های تشکیل‌دهنده نبود بانک اطلاعاتی جامع و شاخص‌سازی دقیق

مقاله‌های مرتبط	مقوله‌های تشکیل‌دهنده «نبود بانک اطلاعاتی جامع و ضعف شاخص‌سازی دقیق»
ناظمی و همکاران (۱۳۹۷)	نداشتن اطلاعات و آمار کافی از تعداد افراد نیازمند
چگینی و همکاران (۱۴۰۰)	ناتوانی در شناسایی فقیرترین اقشار جامعه
آراسته (۱۳۹۲)	نداشتن تعریف استاندارد از پدیده فقر و محرومیت
محمدپور و همکاران (۱۳۹۱)	کم‌توجهی به ابعاد ذهنی و فرهنگی تولید و بازتولید فقر
ویسی و عظیمی (۱۳۹۹)	نبود بانک اطلاعاتی و سوءاستفاده برخی از افراد

۱۱-۵. تجارب موفق

طبق یافته‌های تحقیق در میان سازمان‌های متولی فقرزدایی در ایران، بر تجارب موفق برخی سازمان‌ها تأکید شده است. برخی موفقیت‌ها را بر حل نیازهای اساسی و تلاش برای کاهش شکنندگی فقرا نسبت می‌دهند. در جایی دیگر، موفقیت سازمان‌های مزبور را به درک صحیح آن‌ها از تمایزات و توانمندی‌های انسان‌هایی که با آن‌ها روبه‌رو هستند، نسبت داده‌اند. به این معنا که این سازمان‌ها به تخصیص منابع مالی قناعت نمی‌کنند، بلکه بخش زیادی از زمان خود را علاوه بر مهارت‌افزایی فقرا به انجام فعالیت‌های فرهنگی و آموزشی در تمام جنبه‌های زندگی معطوف کرده‌اند. این سازمان‌ها با در نظر گرفتن تفاوت زندگی و شرایط هریک از مددجویان، میزان تسهیلات و نحوه بازپرداخت آن را تعیین می‌کنند، آن‌ها را در انتخاب مسیر دلخواهشان پس از پرداخت تسهیلات آزاد می‌گذارند، اگر طالب آموزش خاصی باشند، به آن‌ها آموزش می‌دهند یا بعد از شناسایی مهارت‌هایشان آن‌ها را راهنمایی می‌کنند که محصولی با فروش بهتر و درآمد بیشتر تولید کنند و در صورت عدم موفقیت در کسب درآمد، علل آن بررسی و جستجو می‌شود. در کنار این‌ها، آموزش‌های مختلفی از جمله آموزش‌های روان‌شناسی و بهداشتی برای مددجویان در نظر می‌گیرند و با برگزاری گردهمایی‌های منظم در محیطی دوستانه، امکان برقراری روابط اجتماعی با افرادی مشابه خود را برای آنان فراهم می‌کنند.

جدول ۱۲. مقوله‌های تشکیل‌دهنده «تجارب موفق»

مقاله مرتبط	مقوله‌های تشکیل‌دهنده تجارب موفق
ابوالفضلیان (۱۳۹۶)	انعطاف‌پذیری شرایط بازپرداخت تسهیلات ارائه‌شده به مددجویان با شرایط زندگی آنان
رضائی (۱۴۰۱)	کار فرهنگی و آموزشی در تمام ابعاد زندگی نه فقط آموزش‌های مهارتی
قناعت‌پیشه و همکاران (۱۳۹۵)	تفاوت‌بودن آموزش‌ها با شرایط و نیازهای مختلف
رضائی (۱۴۰۱)	توجه به ارتقای فرهنگ شهروندی، بهبود وضعیت بهداشت خانواده و توانمندشدن آن‌ها
قناعت‌پیشه و همکاران (۱۳۹۵)	ایجاد مشاغل پایدار
رضائی (۱۴۰۱)	محافظت از کرامت انسانی مددجویان
قناعت‌پیشه و همکاران (۱۳۹۵)	تشویق مددجویان به تغییر روال زندگی خود
ابوالفضلیان (۱۳۹۶)	ایجاد اعتمادبه‌نفس در مددجویان برای تغییر
عنبری و پیری (۲۰۲۳)	اهتمام برای رفع فقر مطلق در بین فقرا

۶. بحث و نتیجه‌گیری

تحلیل و بررسی وضعیت فقر و اتخاذ راهبردهای فقرزدایی، یکی از محورهای مهم حوزه مطالعاتی و سیاستی در جهان و ایران بعد از انقلاب بوده است. نتایج مطالعات نشان می‌دهد فقر مطلق، از نظر شدت و وسعت به‌ویژه در میان گروه‌های به‌شدت آسیب‌پذیر به‌طور

چشمگیری کاهش یافته است. از همان آغاز انقلاب، اقدامات نهادهای مذهبی و انقلابی مانند ستاد اجرایی فرمان امام، کمیته امداد امام خمینی، جهاد سازندگی، بنیاد مستضعفان، بنیاد ۱۵ خرداد، خیریه‌ها، سازمان‌های مردم‌نهاد و... در رفع محرومیت و فقر مطلق بسیار اساسی و مهم بوده است. با وجود این، فقر نسبی در جامعه همچنان محسوس و نگران‌کننده است. سازمان‌های مختلفی که در ایران در زمینه فقرزدایی فعالیت کرده‌اند، اقدامات متنوعی را برای ریشه‌کنی فقر مطلق در نظر داشته‌اند که می‌توان آن‌ها را به‌طور کلی در دسته‌های زیر طبقه‌بندی کرد: حمایت‌های مالی شامل توزیع خوراک، تأمین نیازهای اولیه، توزیع پول و مستمری، پرداخت تسهیلات؛ حمایت‌های اجتماعی شامل خدمات بهداشتی و درمانی، مشاوره؛ و برنامه‌های توانمندسازی شامل اشتغال‌زایی، فعالیت‌های اجتماعی و خدمات آموزشی. نتایج مطالعات نشان می‌دهد در ساختار پیچیده رسمی و دولتی مسائل و چالش‌هایی وجود دارد که اثربخشی اقدامات فقرزدایانه در ایران را کاهش داده است که در ادامه به برخی از آن‌ها اشاره می‌شود.

سازمان‌های فقرزدا کم‌وبیش دستورالعمل‌های واحدی را برای رفع مسئله فقر در میدان تحت پوشش خود به کار می‌گیرند و درست به دلیل احساس بی‌نیازی به شناخت واقعی زندگی گروه‌های فرودست و نوع نیازمندی آن‌ها، در درک پیچیدگی زیست آن‌ها و ایجاد تغییر مؤثر در زندگی مددجویانشان تا حدود زیادی ناتوان یا کم‌توان مانده‌اند.

از دیگر چالش‌های پیش‌روی این سازمان‌ها، بدفهمی‌های مرتبط با تعریف و سنجش فقر یا به عبارتی ضعف در ملاک‌های شناسایی نیازمندان مستحق به دلیل نبود بانک اطلاعاتی دقیق و جامع از فرودستان برای دسترسی سازمان به آن‌ها و تشخیص فقرای واقعی از گروه‌های دیگر است. البته در سال‌های اخیر به‌منظور دقت پرداخت یارانه‌ها و کمک‌های معیشتی به گروه‌های کم‌درآمد جامعه، تلاش‌هایی شده است که گروه‌های کم‌درآمد برحسب گروه‌های مختلف دهگانه از هم تفکیک شوند.

علی‌رغم صرف بودجه، زمان و نیروی انسانی، برنامه‌های فقرزدایانه به دلیل ناهماهنگی سازمانی گسترده، در ایجاد تأثیر مشخص بر زندگی اقشار فرودست کم‌توان بوده‌اند. یکی از این نوع چالش‌ها در مطالعات زیادی بر آن تأکید شده، موازی‌کاری‌ها و تعارض منافع گسترده بین‌سازمانی است که در بسیاری فعالیت‌ها مانند شناسایی، تصمیم‌گیری، نحوه هزینه‌کرد کمک‌های مالی و غیرمالی، برنامه‌های فقرزدایانه و اشتغال‌زایی و... رخ می‌دهد که پیامد آن‌ها اقدامات و پژوهش‌های تکراری، هم‌پوشانی بین برنامه‌ها، هزینه زیاد اداری، نابرابری بین گروه‌های مختلف جمعیتی و عرضه برنامه‌های مختلف در مقابل تقاضاهای مشابه، عدم شفافیت و نبود نظارت واحد است. شایان ذکر است که با هدف رفع تداخل وظایف دستگاه‌های موجود، حذف یا ادغام دستگاه‌های موازی، قانون نظام جامع رفاه و تأمین اجتماعی تدوین شد. سپس وزارت رفاه و تأمین اجتماعی به استناد ماده ۴۰ قانون برنامه سوم (سال ۱۳۹۰) تأسیس شد و برخی از سازمان‌های دولتی در هم ادغام شدند، اما باز هم به دلیل استقلال عمل نهادهای حمایتی، مشکلات همچنان پابرجا است. گفته می‌شود نامشخص بودن بودجه حوزه فقرزدایی در سطح کشور و عدم امکان رصد میزان دریافت‌های فقرا از سازمان‌ها و عدم تعهد بودجه به فقرزدایی مهم‌ترین پیامدهای این موازی‌کاری سازمانی در حوزه فقرزدایی است.

تمرکز بر بعد اقتصادی فقر و کم‌توجهی به سایر ابعاد آن، به ناکارآمدی برنامه‌های فقرزدایی و ماندگاری فقرا در چرخه حمایتی منجر می‌شود. عدم موفقیت طرح‌های خرد کمک‌های مالی، ناهماهنگی وام‌های پرداختی با نوع مهارت‌های مددجویان، نبود نظارت‌های دقیق بر طرح‌های اشتغال‌زا، هراس مددجو به دلیل ترس از خروج وی از سازمان و ناکافی بودن میزان مستمری‌ها برای حداقل هزینه‌های فرودستان، چالش‌های مرتبطی بودند که مانع فقرزدایی پایدار در ایران شده‌اند.

به‌رغم برجسته‌بودن گفتمان توانمندسازی در بسیاری از سازمان‌های امدادی و حمایتی، تمرکز صرف بر بقای مددجویان، بدون توجه به توانمندسازی واقعی آن‌ها، به وابستگی مددجویان به خدمات مالی و فقرزدایی ناپایدار منجر می‌شود. چالش‌های فراوان فقرا در زندگی، ناتوانی سازمان‌ها در پوشش فراگیر چالش‌های آنان در عمل موجب اتخاذ رویکردهای کوتاه‌مدت، تسکین‌دهنده و

پانسمان‌گونه شده است که با توجه به این شرایط، امکان فقرزدایی پایدار را ندارند. کمبود نیروی انسانی متخصص و پویا مانع برنامه‌ریزی دقیق و اجرای مؤثر برنامه‌های فقرزدایی در بیشتر سازمان‌های دولتی، حکومتی و غیردولتی در مبارزه با فقر شده است و بوروکراسی‌های گسترده و پیچیده در سازمان‌ها مانع اجرای مؤثر برنامه‌های فقرزدایی می‌شود.

همه آنچه گفته شد، درنهایت موجب وابستگی مددجویان به خدمات مالی و ماندگاری فقر در چرخه حمایتی و نامحسوس بودن تغییرات پایدار در زندگی مددجویان شده است. فقرزدایی پایدار نیازمند تغییر رویکرد اساسی در سازمان‌های فقرزدا و همکاری و مشارکت تمام ارگان‌ها و نهادهای ذی‌ربط است.

پیشنهادهای تحقیق توجه به تمام ابعاد فقر و چندبعدی‌دیدن فقر در سازمان‌های درگیر در فقرزدایی، تقویت نیروی انسانی متخصص و آگاه به مسئله فقر، زندگی فقرا و تجارب جهانی و داخلی توانمندسازی، تدوین برنامه‌های بلندمدت و جامع برای فقرزدایی، همکاری و پویایی بین‌سازمانی میان سازمان‌های درگیر در مسئله فقر، کاهش بوروکراسی و چابک‌سازی ساختار سازمانی و درنهایت جلب مشارکت و نظرخواهی واقعی از فقرا است.

مأخذ مقاله: مستخرج از پایان‌نامه کارشناسی ارشد نویسنده دوم با عنوان «فهم فقر و انواع برنامه‌های فقرزدایی سازمان‌های مردم‌نهاد در ایران، آیا آن‌ها با واقعیت زندگی فقرا همسو هستند؟»، گروه علوم اجتماعی، دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه علامه طباطبائی. در این مقاله تعارض منافی وجود ندارد.

منابع

- آراسته، راضیه (۱۳۹۲). / ایجاد ردیف امنیت غذایی در بودجه کشور، گام بلند وزارت کار، تعاون و رفاه اجتماعی در جهت بهبود تغذیه اقشار آسیب‌پذیر. مرکز آمار و اطلاعات راهبردی وزارت کار، تعاون و رفاه اجتماعی، گزیده آماری شماره ۱۶.
- ابوالفضلیان، نرگس (۱۳۹۶). نقش سازمان‌های مردم‌نهاد دین‌محور در فقرزدایی: رویکرد توانمندسازی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. به راهنمایی مهدی خداپرست مشهدی. مشهد: دانشگاه فردوسی، دانشکده علوم اداری و اقتصادی.
- ابراهیمی، مهدی (۱۳۹۳). فقر درآمدی، فقر قابلیت و طرد اجتماعی: روندشناسی تحول مفاهیم در بررسی فقر و محرومیت. فصلنامه تأمین اجتماعی، ۱۳ (۴)، ۳۷-۶۰.
- اسکات، ریچارد (۱۳۸۷). سازمان‌ها: سیستم‌های عقلایی، طبیعی و باز. ترجمه حسن میرزایی. تهران: سمت.
- اعتمادی‌فرد، مهدی، حسینی، حسن و ساوالانپور، الهام (۱۳۹۹). بررسی جامعه‌شناختی کژکارکردهای سیاست‌های حمایتی با تأکید بر طرد اجتماعی. پژوهشنامه مددکاری اجتماعی، ۷ (۲۴)، ۱۰۷-۱۵۷. <http://doi.org/10.22054/rjsw.2021.61012.495>
- ایمانی جاجرمی، حسین، حسینی، سید رسول و سلمانوندی، شاپور (۱۳۹۱). بررسی نقش سازمان‌های مردم‌نهاد در توسعه اجتماعی روستایی. فصلنامه تعاون و روستا، ۱۰ (۳)، ۱۲۳-۱۵۴.
- بنیاد برکت، تلاشی بابرکت برای محرومیت‌زدایی و توانمندسازی اقتصادی و اجتماعی مناطق محروم کشور.
- بهار، مهری و فروغی، مریم (۱۳۹۷). واکاوی نقش خیریه‌ها در تولید و تداوم فقر زنانه. زن در توسعه و سیاست، ۱۶ (۱)، ۲۷-۴۹. <https://doi.org/10.22059/jwdp.2018.240650.1007268>
- بیرانوند، فرشاد (۱۳۹۷). بررسی سیاست‌گذاری‌های اجتماعی و عملکرد نهادهای حمایتی و بیمه‌ای در فقرزدایی در شهرستان خرم‌آباد. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. به راهنمایی عبدالرضا باقری. تهران: دانشگاه شاهد، دانشکده علوم انسانی.

پرهام، محمد (۱۳۹۷). گذار از فقر: درک و تفسیر مددجویان خودکفا شده و کارگزاران کمیته امداد امام خمینی (ره) استان لرستان از خدمات کمیته امداد. رساله دکتری. به راهنمایی علیرضا محسنی تبریزی و یحیی علی بابایی. تهران: دانشگاه تهران، دانشکده علوم اجتماعی. پیری، صدیقه، طالب، مهدی و محمدی، سمیه (۱۳۸۹). فراتحلیلی بر مطالعات فقر در جامعه روستایی ایران. توسعه محلی (روستایی-شهری)، ۲(۲)، ۴۰-۳۳.

پورترکاری، محمد و شارعپور، محمود (۱۳۹۹). فقر شهری در ایران؛ فراتحلیل و یک مرور نظام‌مند. مطالعات ساختار و کارکرد شهری، ۷(۲۲)، ۶۱-۷۹. <https://doi.org/10.22080/usfs.2020.16578.1811>

ترنر، جان. (۱۳۹۴). نظریه‌های جامعه‌شناختی معاصر. ترجمه عبدالرحمان محدث و محمد سروش. تهران: جامعه‌شناسان. عابدی جعفری، حسن، تسلیمی، محمدسعید، فقیهی، ابوالحسن و شیخ‌زاده، محمد (۱۳۹۰). تحلیل مضمون و شبکه مضامین: روشی ساده و کارآمد برای تبیین الگوهای موجود در داده‌های کیفی. فصلنامه اندیشه مدیریت راهبردی، ۵(۲)، ۱۵۱-۱۹۸. <https://doi.org/10.30497/smt.2011.163>

جلیلیان، نسرين و پاپ‌زن، عبدالحمید (۱۳۹۸). موانع و محدودیت‌های موفقیت طرح‌های خودکفایی و کارآفرینی کمیته امداد امام خمینی مورد: زنان سرپرست خانوار دهستان هرسیم، شهرستان اسلام‌آباد غرب. فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، ۸(۲۷)، ۶۵-۷۸. <http://serd.khu.ac.ir/article-1-3265-fa.html>

چهرمی، مجتبی و رضانی، ابوالفضل (۱۴۰۲). تحلیل فرایند توانمندسازی مددجویان (از دیدگاه مددکاران نهادهای حمایتی و مؤسسات خیریه مشهد). فصلنامه مطالعات و تحقیقات اجتماعی در ایران، ۱۲(۲)، ۳۳۱-۳۴۸.

جوی‌زاده، سعید (۱۴۰۲). فرهنگ سازمانی و انواع آن. مرکز کوچینگ ایران. به نشانی: <https://irancoaching.org/types-of-organization-culture>

چگینی، طیبه، علامه، ساجده و سهیلی، حبیب (۱۴۰۰). درآمدی بر سیاست‌ها و شاخص‌های رفاه اجتماعی و پیشنهادهایی برای برنامه هفتم توسعه. معاونت امور اقتصادی و برنامه‌ریزی وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی.

خراسانی، محمدامین، مطیعی لنگرودی، حسن و محمدی، حسن (۱۳۹۹). رویکرد تطبیقی به ارزیابی و تحلیل محتوای مقالات علمی فقر روستایی در ایران. فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، ۹(۳۳)، ۱۱۳-۱۴۰. <http://serd.khu.ac.ir/article-1-3584-fa.html>

دفتر مطالعات رفاه اجتماعی (۱۴۰۰). اقدامات معاونت رفاه اجتماعی در مواجهه با کرونا. وزارت کار، تعاون و رفاه اجتماعی. رابینز، استیفن. (۱۳۹۰). رفتار سازمانی: مفاهیم، نظریه‌ها و کاربردها. ترجمه علی پارسائیان و سید محمد اعرابی. تهران: دفتر پژوهش‌های فرهنگی

رضانی، ابوالفضل (۱۴۰۱). ادغام اجتماعی از طریق کار در سازمان‌های مسئول کاهش فقر شهر مشهد. فصلنامه مطالعات راهبردی بسیج، ۲۵(۹۴)، ۱۸۳-۲۰۷.

زاهدی اصل، محمد و بساطیان، محمد (۱۳۹۰). مسائل و مشکلات فقر در ایران. فصلنامه برنامه‌ریزی رفاه و توسعه اجتماعی، ۲(۷)، ۱-۲۶. سبزی خوشنما، محمد، محمدی، الهام و عرشی، ملیحه (۱۳۹۸). شناخت اثرات طرح ساماندهی کودکان خیابانی در سایه چالش‌های آن. نشریه پژوهشنامه مددکاری اجتماعی، ۶(۲۱)، ۷۵-۱۳۲. <http://doi.org/10.22054/rjsw.2021.56972.449>

صالحی، سعدی و زمانی، محمد (۱۳۹۷). نقش بسیج در محرومیت‌زدایی سکونتگاه‌های روستایی (مطالعه موردی: دهستان سرشیو-شهرستان مریوان). جغرافیا و روابط انسانی، ۱(۲)، ۳۸۷-۳۹۶.

صالحی بیدار، محیا (۱۳۹۴). ارزیابی مداخلات شهرداری در حمایت از سازمان‌های مردم‌نهاد فعال در حوزه کودکان کار خیابانی شهر تهران. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. به راهنمایی جعفر هزارجریبی. تهران: دانشگاه علامه طباطبائی، دانشکده علوم اجتماعی.

طوسی، ندا (۱۳۸۹). ارزیابی رویکرد و فعالیت سازمان‌های غیردولتی مرتبط با سازمان بهزیستی شهر تهران در فقرزدایی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. به راهنمایی پویا علاءالدینی. تهران: دانشگاه تهران، دانشکده علوم اجتماعی.

- عابدی، صابر (۱۳۹۸). آسیب‌شناسی تأمین مالی خرد اسلامی: مطالعه موردی کمیته امداد امام خمینی استان اصفهان. *پایان‌نامه کارشناسی ارشد*. به راهنمایی محمد واعظ برزانی. اصفهان: دانشگاه اصفهان، دانشکده علوم اداری و اقتصاد.
- فیروزی، فریبا و صدیق، غلامرضا، و اصغری‌پور، احمدرضا (۱۴۰۰). فقرزدایی به‌عنوان یکی از محورهای سیاست‌های کلی نظام. *فصلنامه سیاست‌های راهبردی و کلان*، ۹(۳۶)، ۷۹۸-۸۲۷. <https://doi.org/10.30507/jmsp.2021.285025.2242>
- قناعت‌پیشه، عترت الزهرا، فتحی آذر، اسکندر و ادیب، یوسف (۱۳۹۵). ساماندهی و مهار موفق تكدی گری در کلان‌شهرها؛ مطالعه موردی: مؤسسه خبریه حمایت از مستمندان تبریز. *جامعه‌شناسی اقتصادی و توسعه*، ۵(۲)، ۱۳۱-۱۶۴.
- کامروزمان، پالاش (۱۳۹۸). *دلاری کردن فقر: بازاندیشی در فقر*. ترجمه محسن نیازی، صدیقه پیری و حسن پیری. تهران: جامعه‌شناسان و روش‌شناسان.
- کیاکجوری، سعید (۱۳۸۲). بوم‌شناسی سازمانی و نقد آن. *فصلنامه پیک نور - علوم انسانی*، ۱(۳)، ۳۷-۴۸.
- محمدپور احمد، بوستانی، داریوش و علیزاده، مهدی (۱۳۹۱). ارزیابی کیفی عملکرد سازمان‌های بهزیستی و کمیته امداد در کاهش فقر زنان سرپرست خانوار شهر ساری. *رفاه اجتماعی*، ۱۲(۴۶)، ۳۱۹-۳۵۲.
- محمدی، محمدعلی، سیفی، علیرضا و مشتاق، روشنگر (۱۳۹۱). فراتحلیل مطالعات فقر در ایران. *فصلنامه رفاه اجتماعی*، ۱۲(۴۵)، ۷-۴۳.
- محمودی، وحید و صمیمی‌فر، قاسم (۱۳۸۴). فقر قابلیت. *فصلنامه رفاه اجتماعی*، ۵(۱۷)، ۹-۳۱.
- میرزآبایی، سیما (۱۳۹۳). بررسی تجربه کودکان خیابانی از مداخلات سازمان‌های رفاهی. *پایان‌نامه کارشناسی ارشد*. به راهنمایی وحید شالچی. تهران: دانشگاه علامه طباطبائی، دانشکده علوم اجتماعی.
- ناظمی، عالییه، حسینی، کیارش و بامری، سحر (۱۳۹۷). برنامه‌های رفاهی برای تعدیل اثرات تحریم. *فصلنامه تأمین اجتماعی*، ۴(۱۳)، ۱۶-۳۴.
- ویسی، سیمین و عظیمی، میترا (۱۳۹۹). مطالعه کیفی نوع‌شناسی و عقلانیت حاکم بر سازمان‌های مردم‌نهاد (مورد مطالعه: محله هرنندی در تهران). *فصلنامه برنامه‌ریزی رفاه توسعه اجتماعی*، ۱۱(۴۲)، ۴۱-۱۰۱. <https://doi.org/10.22054/qjsd.2020.11922>
- هچ، مری جو (۱۳۸۵). *تئوری سازمان*. ترجمه حسن دانائی‌فرد. تهران: افکار.
- هوانگ، وی (۱۳۹۸). *تعهد: فلسفه مدیریت منابع انسانی در هوای*. ترجمه شهاب لطیفی. تهران: پیشبرد.

- Abolfazlian, N. (2017). The Role of Faith-Based Non-Governmental Organizations in Poverty Alleviation: An Empowerment Approach. *Master's Thesis*. Supervised by Mehdi Khodaparast Mashhadi. Mashhad: Ferdowsi University, Faculty of Administrative and Economic Sciences. (In Persian)
- Abedi, S. (2019). Pathology of Islamic Microfinance: A Case Study of the Imam Khomeini Relief Committee in Isfahan Province. *Master's Thesis*, supervised by Mohammad Vaezi Barzani. Isfahan: University of Isfahan, Faculty of Administrative Sciences and Economics. (In Persian)
- Anbari, M., & Piri, S. (2023). Poverty and Deprivation Problems in Post-Revolutionary Iran. *Middle East Critique*, 32(4), 463-471. <https://doi.org/10.1080/19436149.2023.2263827>
- Arasteh, R. (2013). *Establishing a Food Security Budget Line in the National Budget: A Major Step by the Ministry of Labor, Cooperatives, and Social Welfare towards Improving Nutrition for Vulnerable Groups*. Center for Statistics and Strategic Information, Ministry of Labor, Cooperatives, and Social Welfare, Statistical Bulletin No. 16. (In Persian)
- Attree, P. (2005). Parenting support in the context of poverty: A meta-synthesis of the qualitative evidence. *Health and Social Care in the Community*, 13(4), 330-337.
- Bahar, M., & Foroughi, M. (2018). Examining the role of charities in the production and continuation of feminized poverty. *Women in Development & Politics*, 16(1), 27-49. <https://doi.org/10.22059/jwdp.2018.240650.1007268> (In Persian)

- Beiranvand, F. (2018). Examining Social Policies and the Performance of Supportive and Insurance Institutions in Poverty Alleviation in Khorramabad County. *Master's Thesis*, supervised by Abdolreza Bagheri. Tehran: Shahed University, Faculty of Humanities. (In Persian)
- Barekat Foundation: *A Blessed Effort for Poverty Alleviation and Economic and Social Empowerment in Underprivileged Areas of the Country*. (In Persian)
- Burrell, G., & Morgan, G. (2007). *Macro Sociological Theories and Organizational Analysis: Sociological Elements of Organizational Life*. Translated by: M. T. Nowruzi. Tehran: Samt Publishing. (In Persian)
- Chegini, T., Allameh, S., & Soheili, H. (2021). *An Introduction to Social Welfare Policies and Indicators with Recommendations for the Seventh Development Plan*. Deputy for Economic Affairs and Planning, Ministry of Cooperatives, Labor, and Social Welfare. (In Persian)
- Ebrahimi, M. (2014). Income poverty, capability poverty, and social exclusion: A trend analysis of conceptual developments in the study of poverty and deprivation. *Social Security Quarterly*, 13(4), 37-60. (In Persian)
- Etemadi-Fard, M., Hosseini, H., & Savalanpour, E. (2020). A Sociological Analysis of the Dysfunctional Aspects of Support Policies with an Emphasis on Social Exclusion. *Social Work Research Journal*, 7(24), 107-157. <http://doi.org/10.22054/rjsw.2021.61012.495> (In Persian)
- Firoozi, F., Sediq, Gh., & Asgarpour, A. (2021). *Poverty Alleviation as One of the Key Pillars of the General Policies of the System*. *Quarterly Journal of Strategic and Macro Policies*, 9(36), 798-827. <https://doi.org/10.30507/jmsp.2021.285025.2242>
- Ghana'at Pisheh, A. Z., Fathi Azar, E., & Adib, Y. (2016). *Organizing and Successfully Controlling Begging in Metropolises: A Case Study of the Charity Institute for Supporting the Needy in Tabriz*. *Economic Sociology and Development*, 5(2), 131-164. (In Persian)
- Golshan, M. (2000). *Sociology of Organizations and Organizational Empowerment*. Tehran: Doran. (In Persian)
- Imani Jajarmi, H., Hosseini, R., & Salmanvandi, Sh. (2012). Examining the Role of Non-Governmental Organizations in Rural Social Development. *Quarterly Journal of Cooperatives and Villages*, 10(3), 123-154. (In Persian)
- Jahromi, M., & Ramazani, A. (2023). An analysis of the empowerment process of clients (from the perspective of social workers in support organizations and charity institutions in Mashhad). *Journal of Social Studies and Research in Iran*, 12(2), 331-348. (In Persian)
- Jalilian, N., & Papzan, A. (2019). Obstacles and limitations to the success of self-sufficiency and entrepreneurship programs of the Imam Khomeini Relief Committee: Case study of female-headed households in Hersam rural district, Eslamabad-e Gharb County. *Spatial Economy and Rural Development*, 8(27), 65-78. <http://serd.khu.ac.ir/article-1-3265-fa.html> (In Persian)
- Jafari Abedi, H., Taslimi, M., Faghihi, A., & Sheikhzadeh, M. (2011). Thematic analysis and theme network: a simple and effective method for explaining patterns in qualitative data. *Journal of Strategic Management Thought*, 2(10), 151-198. <https://doi.org/10.30497/smt.2011.163> (In Persian)
- Jahan, S. (2008). Poverty and infant mortality in the Eastern Mediterranean region: A meta-analysis. *Epidermal Community Health*, 62(2), 745-751.
- Joizadeh, S. (2023). *Organizational Culture and Its Types*. Iran Coaching Center. Retrieved on 6/5/1403 <https://irancoaching.org/types-of-organization-culture> (In Persian)
- Hatch, M. J. (2006). *Organization theory*. Translated by: H. Danaeefard. Tehran: Afkar Publishing. (In Persian)
- Kamruzzaman, P. (2019). *The Dollarization of Poverty*. Translated by: M. Niazi, S. Piri, & H. Piri. Tehran: Research and Sociologists Publishing. (In Persian)
- Karim, A., & Noy, I. (2016). Poverty and Natural Disasters: A Meta-Regression Analysis. *Review of Economics and Institutions*, 7(2), 1-26. <http://dx.doi.org/10.5202/rei.v7i2.222>
- Khorasani, M., Motiei Langroodi, H., & Mohammadi, H. (2020). A comparative approach to the evaluation and content analysis of scientific articles on rural poverty in Iran. *Quarterly Journal of Spatial Economy and Rural Development*, 9(33), 113-140. <http://serd.khu.ac.ir/article-1-3584-fa.html> (In Persian)
- Kia Kajuri, S. (2003). Organizational ecology and its critique. *Peyk Noor-Humanities*, 1(3), 37-48. (In Persian)
- Mahmoudi, V., & Samimi Far, G. (2005). Capability poverty. *Social Welfare Quarterly*, 5(17), 9-31. (In Persian)

- Mirzababaei, S. (2014). Examining the Experience of Street Children with Interventions by Welfare Organizations. *Master's Thesis*, supervised by Vahid Shalchi. Tehran: Allameh Tabatabai University, Faculty of Social Sciences. (In Persian)
- Mohammadpour A., Boustani D., & Alizadeh, M. (2012). Qualitative evaluation of the performance of welfare organizations and the Imam Khomeini Relief Committee in reducing poverty among female-headed households in Sari City. *Social Welfare*, 12(46), 319-352. (In Persian)
- Mohammadi, M., Sefei, A., & Moshtagh, R. (2012). Meta-analysis of poverty studies in Iran. *Scientific-Research Quarterly of Social Welfare*, 12(45), 7-43. (In Persian)
- Nazemi, A., Hosseini, K., & Bameri, S. (2018). Welfare programs to mitigate the effects of sanctions. *Social Security Quarterly*, 4(13), 16-34. (In Persian)
- Office of Social Welfare Studies. (2021). *Actions of the Social Welfare Deputy in Response to COVID-19*. Ministry of Cooperatives, Labor, and Social Welfare. (In Persian)
- Parham, M. (2018). Transition from Poverty: Understanding and Interpretation of Self-Sufficient Beneficiaries and Officials of the Imam Khomeini Relief Committee in Lorestan Province Regarding the Committee's Services. *PhD Dissertation*, Supervised by Alireza Mohseni Tabrizi and Yahya Alibabayi. Tehran: University of Tehran, Faculty of Social Sciences. (In Persian)
- Piri, S., Taleb, M., & Mohammadi, S. (2010). A meta-analysis of poverty studies in rural society of Iran. *Rural Development*, 2(2), 23-40. (In Persian)
- Pourtarkarouni, M., & Sharehpour, M. (2020). Urban poverty in Iran: A meta-analysis and a systematic review. *Urban Structure and Function Studies*, 7(22), 61-79. <https://doi.org/10.22080/usfs.2020.16578.1811> (In Persian)
- Qolipour, A. (2009). *Sociology of organizations*. Tehran: Samt. (In Persian)
- Ramezani, A. (2022). Social Integration through Work in Organizations Responsible for Poverty Reduction in Mashhad City. *Quarterly Journal of Strategic Basij Studies*, 25(94), 183-207. (In Persian)
- Robbins, S. (2011). *Organizational behavior: Concepts, theories, and applications*. Translated by: A. Parsaeian & S. M. Erabi. Tehran: Office of Cultural Research. (In Persian)
- Sabzi Khoshnami, M., Mohammadi, E., & Arshi, M. (2019). Identifying the Effects of the Street Children Organization Plan in Light of Its Challenges. *Social Work Research Journal*, 6(21), 75-132. <http://doi.org/10.22054/rjsw.2021.56972.449> (In Persian)
- Salehi, S., & Zamani, M. (2018). The Role of Basij in Poverty Alleviation of Rural Settlements (Case Study: Sershev Village-Marivan County). *Geography and Human Relations*, 1(2), 387-396. (In Persian)
- Salehi Bidar, M. (2015). Evaluation of Municipal Interventions in Supporting NGOs Active in the Field of Street Working Children in Tehran. *Master's Thesis*, supervised by Jafar Hezarejiri. Tehran: Allameh Tabatabai University, Faculty of Social Sciences. (In Persian)
- Scott, R. (2008). *Organizations: Rational, Natural, and Open Systems*. Translated by: H. Mirzaei. Tehran: Samt. (In Persian)
- Steinert, J. I., Zenker, J., Filipiak, U., Movsisyan, A., Cluver, L. D., & Shenderovich, Y. (2017). Do saving promotion interventions help alleviate poverty in Sub-Saharan Africa? A systematic review and meta-analysis. Courant Research Centre: Poverty, Equity and Growth - *Discussion Papers* 226, Courant Research Centre PEG.
- Sulaiman, M. (2016). Making sustainable reductions in extreme poverty: A comparative meta-analysis of livelihood, cash transfer and graduation approaches. *Economics*, 22(9), 38-48.
- Sustiyo, J. O. K. O. (2016). Microfinance Works: A Meta-Analysis of its Effect on Poverty Reduction. *Master Thesis*. Advised by: Peter Van. Indonesia: Indonesia University, Economics of Development.
- Turner, J. (2015). *Contemporary sociological theories*. Translated by: A. A. Moghadas & M. Soroush. Tehran: Sociologists. (In Persian)
- Tusi, N. (2010). Evaluation of the Approach and Activities of NGOs Related to the Welfare Organization in Tehran in Poverty Alleviation. *Master's Thesis*, supervised by Pouya Aladadini. Tehran: University of Tehran, Faculty of Social Sciences. (In Persian)

- Veisi, S., & Azimi, M. (2020). Qualitative Study of Typology and Rationality Governing Non-Governmental Organizations (Case Study: Herandi Neighborhood in Tehran). *Scientific Quarterly Journal of Welfare Planning and Social Development*, 11(42), 41-101. <https://doi.org/10.22054/qjsd.2020.11922> (In Persian)
- Huang, W. (2019). *Commitment: The Philosophy of Human Resource Management at Huawei*. Translated by: Sh. Latifi. Tehran: Pishbord. (In Persian)
- Zahedi Asl, M., & Basatian, M. (2011). Issues and challenges of poverty in Iran. *Quarterly Journal of Welfare Planning and Social Development*, 2(7), 1-26. (In Persian)
- United Nation conference on sustational Development. (2012). Rio de Janeiro, Brazil, 20-22 Jun 2012.
- United Nation. (2015). transforming our world: the 2030, Agenda for sustainable Development, 25 September 205, General Assembly.
- United Nations conference on Environment & Development, Rio de Janeiro, Brazil, 3to14 June 1992, Agenda 21.
- Narayan, D. (2002). Empowerment and poverty: A Source book, The international bank for reconstruction and Development. *The World Bank*, 1818H street, NW, Washington DC.